

ТИПОЛОГІЧНИЙ ДИЗАЙН

УДК 711

І.Г. Абрамюк

Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра дизайну архітектурного середовища

АРХІТЕКТУРА ФУНКЦІОНАЛІЗМУ У ЗОДЧЕСТВІ м. ЛУЦЬКА: ТЕНДЕНЦІЇ, ЗАПОЗИЧЕННЯ, АВТЕНТИКА (на прикладі житла)

© Абрамюк І.Г., 2014

Розглянуто засади розвитку архітектури функціоналізму на теренах міста Луцька як одного із провідних стильових напрямів. Охарактеризовано вплив стилю на міське зодчество на прикладі житлових будівель, зведених у 30-ті рр. ХХ ст.

Ключові слова: функціоналізм, архітектурні принципи, стильова традиція, тектоніка фасаду, геометричні форми та об'єми.

Considers principles of functionalism architecture in the territory of the city of Lutsk, as one of the major stylistic trends. The influence on the style of urban architecture as an example of residential buildings that were built in the 30-ies of XX century.

Key words: functionalism and architectural principles, stylistic tradition, tectonics facade, geometric shapes and volumes.

Постановка проблеми

У контексті історичного архітектурного розвитку міста Луцька слід виокремити появу функціоналізму як потужної архітектурної течії, принципи якої значно вплинули на формування естетичної виразності міського інтер'єру. В сучасних умовах архітектурної практичної діяльності в Луцьку спостерігається нівелювання стилю, оскільки архітектори сьогодення при проектуванні майже не використовують мистецьких здобутків попередників. Однак будівнича діяльність першої половини ХХ ст. залишила вагомий слід в історико-культурній спадщині міста. А період розвитку функціоналізму на теренах Луцька є важливою віхою архітектурної історії, оскільки місцеві зодчі зуміли вдало використати основні принципи стилю та створити проекти автентичні, лише для цього міста.

Формування цілі статті

Метою статті є дослідження та виявлення рис архітектури функціоналізму в контексті будівничого розвитку міста Луцька, визначення впливу традицій європейських архітектурних шкіл на творчість місцевих архітекторів.

Виклад основного матеріалу

Незважаючи на те, що на початку ХХ ст. Луцьк перестав відігравати вагому політичну та економічну роль у життєдіяльності Волинського краю, в сфері культури та мистецтва він залишався одним із лідерів. Постійні зв'язки із містами країн Європи та Російської імперії зумовили появу в місті нових тенденцій у суспільних поглядах, культурі та зокрема архітектурі. Хоча насамперед панівними були європейські впливи, оскільки Луцьк був центром Волинського воєводства II Речі Посполитої. Власне найактивніший розвиток архітектури та будівництва припав на 30-ті роки ХХ ст. – період розквіту польської держави. Це був час будівельного буму, внаслідок якого на вулицях і площах у Луцьку з'явилися споруди, що презентували різні стильові напрями в архітектурі [13]. Очевидно, що серед

багатьох нових течій функціональній архітектурі відводилося особливе місце, оскільки насамперед її принципи трактували формотворення простору як вираження функцій, а також відхід від надмірного декоративізму, що значно зменшувало матеріальні витрати на будівництво, особливо житла.

Тривалий час формувалася міська забудова Луцька, переважно інженерами-будівельниками, які не мали вищої архітектурної освіти і свою увагу насамперед звертали на виконання нормативних вимог до будівництва, що призвело до одноманітності та невиразності архітектурно-композиційних і декоративних рішень. Поява в місті в міжвоєнні роки освічених зодчих уможливила зміни в об'ємно-просторових, композиційних та естетичних рішеннях забудови. Випускники архітектурних шкіл були ознайомлені із концепціями функціонального формотворення, що пропагувалися на Заході.

Майже одразу після закінчення Першої світової війни в європейських країнах стала помітною різка зміна архітектурного спрямування. Розвиток будівельної техніки та індустрії, складності повоєнної економіки створювали умови для максимальної раціоналізації методів проектування та будівництва, а функціональна та конструктивна доцільність стала найважливішим якісним критерієм, що висувався до споруд. Ці фактори зумовили появу так званої функціональної архітектури [11, 15]. Представники цього напрямку вважали, що основою створення архітектурного твору є досконалість функціональної організації споруди. Ле Корбюзьє і теоретики Баухаузу, Вальтер Гропіус, Людвіг Міс ван дер Рое та інші заперечували підпорядкованість планової та об'ємної композиції будь-якій архітектурній формі чи образу. Вони стверджували, що в основу архітектурної композиції має бути покладено логічний взаємозв'язок приміщень, а також їх відповідність функціям та санітарно-гігієнічним вимогам. Окрім того, потужний вплив на архітектурний розвиток у місті Луцьку мали конструктивістські теорії діячів московського ВХУТЕМАСу.

Внаслідок професійного підходу до проектування вздовж вулиць міста поряд із насиченими декором еkleктичними, модерними, неоренесансними фасадами стали з'являтися прості, різні за розміром і формою взаємопов'язані геометричні об'єми.

Одним із основоположників луцького функціоналізму був Францішек Кокеш, який отримав вищу архітектурну освіту у Львівській політехніці. У своїй проектній практиці Ф. Кокеш, використовуючи догми стилю, застосовував власні принципи для створення естетичного середовища: виносив за лінію забудови частини фасаду (за допомогою цього прийому досягав пластичності будівель), поєднував різні за розмірами та формою віконні прорізи (стрічкові горизонтальні та вертикальні, круглі), вертикально членував фасади та використовував напівциліндричні прибудови, виділяв цокольний поверх. За його проектами зводили та перебудовували будівлі в різних частинах міста, зокрема адміністративний будинок на вул. Караїмській поблизу караїмської кенаси (рис. 1), будинки з магазинами на вул. Ягелонській, 77 та Ягелонській, 101 (тепер Лесі Українки, не збережений) [1, 2].

Цікаво вирішено комерційний дім, запроектований ним на замовлення Довгірда Стефана на вулиці Воеводській (тепер Парковій, 9). Триповерховий будинок складається із двох перпендикулярних один до одного прямокутних об'ємів. Для урізноманітнення композиції будинку наріжний ріг в одному з об'ємів запроектований напівциліндричним, що помякшує суворість геометричних форм. Підтримуючи традицію функціоналізму, Ф. Кокеш виділив горизонтальні стрічки вікон, намагаючись звузити простінки між прорізами, а також підкреслив сходову клітку на фасаді вертикальним прямокутним віконним прорізом над входом. Загалом статична композиція будівлі не є масивною і вдало вписана в існуючий рельєф пагорба (рис. 2) [3].

Будинок Олександра Дуде на вул. Жеровського, 8 (тепер Крилова, 8) Ф. Кокеш запроектував як прямокутний об'єм, пластичності якого досягнуто лише за рахунок ритмічного чергування вертикальних смуг, віконних прорізів та балкону на центральній осі фасаду. Завершує фасад широкий виступ карнизу із невеликими світловими отворами, вхідний портал розміщений з торцевого боку будівлі. Вхідна група складається із не характерних для функціоналізму ганку та балкону, які підтримуються колонами та півколонами доричного ордеру. Парапет сходів ганку увінчує скульптура лева (рис. 3).

Вагомим є внесок у розвиток архітектури міста Луцька в період 1930–1939 рр. Сергія Тимошенка, який здобув вищу освіту в Петербурзькому інституті цивільних інженерів [12]. В

процесі творчого розвитку С. Тимошенко поступово відмовлявся від національно орієнтованих форм на користь лаконічних геометричних об'ємів. Для його архітектурних творів були характерні строга графічність, асиметричність в поєднанні об'ємів, групування об'ємів навколо сходової клітки, цементне тинькування зовнішніх поверхонь тощо [14]. Серед великої кількості проєктів, виконаних для луцьких замовників, до творчого доробку архітектора належать будівлі, зведені із врахуванням принципів функціоналізму, на вул. Артилерії (тепер Червоної Калини), вул. Банковій (тепер Потапова), вул. Суворова [14], вул. Шевченка та вул. Жеровського, 6 (тепер Крилова) [4].

Проєкт будинку на вул. Шевченка, запроєктований на замовлення Євгеніуша Станіславського, репрезентував прийоми функціонального формотворення, які використовував у своїй практиці Сергій Тимошенко. За проєктом статичному кубічному об'єму двоповерхового будинку, розрахованого на дві квартири, архітектор додав динаміки за рахунок асиметрії головного фасаду, винесенням ризаліту та виділенням сходової клітки прямокутним вертикальним віконним прорізом. Очевидно, що під час проєктування С. Тимошенко дотримувався принципу відповідності архітектурної форми внутрішньому плануванню, логічно поєднавши всі приміщення. Для підкреслення тектоніки фасаду проєктом передбачено опорядження цоколю та стін керамічною плиткою різного розміру (рис. 3).

Подібними засобами був акцентований фасад будинку Ізабелли та Северина Ковальських на вул. Жеровського, 6 (тепер Крилова, 6). Плаский статичний фасад є асиметричним відносно осі, а сходові клітка підкреслена нішою входу та балконом на другому поверсі. Пластичність фасаду підкреслено еркером в центрі другого поверху, а метроритмічна побудова віконних прорізів підвалу, двох поверхів та горища створює динаміку композиції (рис. 4).

До засобів виразності функціоналізму в своїй проєктній діяльності зверталися й інші архітектори міста. Зокрема трактування концепцій стилю спостерігається у будинках, запроєктованих Йозефом Новаком на вул. Траугута (тепер Горького), вул. 3 Мая (тепер Кривий Вал) (рис. 6); Яном Ганфом на вул. Болеслава Хороброго, 133 (тепер пр. Волі); Пилипом Пилипчуком на вул. Ягелонській, 75 та 91 (тепер Лесі Українки); Тадеушем Садковскі на розі Ягелонської та Сераковського (тепер Лесі Українки та Пушкіна) (рис. 7), Казиміром Школьницьким (не існує сьогодні) (рис. 8) та інженером-будівельником Олексієм Петровим на вул. Ягелонській, 76 (тепер Лесі Українки), Проєктованій, 9 на Красному [5–10].

Для запроєктованих ними будівель характерна статичність, лаконічність та строгість архітектурних форм, відсутність деталей, підкреслення горизонтальних смуг віконних прорізів, іноді із виділеними тиньком простінками. Практично всі архітектори підкреслювали вхід та сходову клітку в композиції фасадів за допомогою винесення ризаліту чи вертикального прямокутника віконного прорізу над ганком, що освітлює сходи по всій висоті. Подекуди спостерігається увага зодчих до відповідності зовнішніх конструкцій стильовій традиції, причому планування внутрішнього простору не завжди було організоване за вимогами функціонального взаємозв'язку приміщень. Наприклад, Т. Садковскі в будинку Віри Ясинської на розі вул. Ягелонської та Сераковського (тепер Лесі Українки та Пушкіна) запроєктував складну сітку коридорів та допоміжних приміщень, що заперечує принципу формотворення архітектури функціоналізму [9].

Висновки

Узагальнюючи особливості розвитку луцького функціоналізму, варто підкреслити, що наведені приклади є не єдиними зразками стилю в місті. Велика кількість оригінальних у своєму рішенні чиншових домів і особняків ще сьогодні формують фронт центральних сучасних вулиць Кривий Вал, Лесі Українки, Степана Бандери (рис. 9.), Ярощука та околиць Пролетарської, Кооперативної, Офіцерської. Звичайно, вони потребують детального натурного обстеження та дослідження в архівних фондах для локалізації будівлі, її функціонального призначення, визначення особи архітектора, автентичного планування простору, імені власника.

Загалом архітектура Луцька міжвоєнного часу внаслідок західних впливів поступово відходила від декоративних історизму та еkleктики в бік раціоналізації всіх елементів споруди і

використання нових матеріалів та вимог прогресивної технології будівництва. В архітектурному колі з'явилося багато нових постатей, творче бачення яких уможливило розвиток Луцька по одній мистецькій прямій з іншими містами Європи.

1. ДАВО, ф. 158, оп. 4, спр. 1982. 2. ДАВО, ф. 158, оп. 4, спр. 2212. 3. ДАВО, ф. 158, оп. 4, спр. 123. 4. ДАВО, ф. 158, оп. 4, спр. 2671. 5. ДАВО, ф. 158, оп. 4, спр. 2653. 6. ДАВО, ф. 158, оп. 4, спр. 2386. 7. ДАВО, ф. 158, оп. 4, спр. 2440. 8. ДАВО, ф. 158, оп. 4, спр. 2242. 9. ДАВО, ф. 158, оп. 4, спр. 2254. 10. ДАВО, ф. 158, оп. 4, спр. 2821. 11. Криворучко О. Сучасна архітектура: Термінологічний словник / ОКриворучко. – Львів: Вид-во “Львівської політехніки”, 2008. – с. 112. 12. Кондель-Пермінова Н. Петербурзький інститут цивільних інженерів XIX ст. – школа підготовки фахівців нового типу// Архітектурна спадщина Волині: Зб. наук. праць. – Рівне, 2012. – С. 248. 13. Метельницький Р.Г. Деякі сторінки єврейської забудови Луцька / Р.Г. Метельницький. – К.: Дух і літера, 2001. – С. 139. 14. Михайлишин О.Л., Бенедюк П. Модерністичні тенденції у творчості С.П.Тимошенка “Волинського” періоду// Архітектурна спадщина Волині. Зб. наук. праць. – Рівне, 2012. – С. 265 – 278. 15. Якубовський В.Б. Особливості львівської архітектури 1919 – 1939 рр. // В.Б. Якубовський, І.В. Якубовський // Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. – 2002. – № 439. – С. 146 – 152.

УДК 711

Б.В. Гой

Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра дизайну архітектурного середовища

СІТІ-ХОЛИ ЯК НОВІ ТИПИ БУДІВЕЛЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ГРОМАДСЬКОГО ЖИТТЯ В СУЧАСНОМУ МІСТІ (за результатами Міжнародного українсько-німецького проектного семінару “Новий громадський форум м. Тернополя”)

© Гой Б.В., 2014

Розглянуто проекти, в яких зафіксовано результати Міжнародного проектного семінару “Новий громадський форум м. Тернополя”, що відбувся влітку 2012 року.

Ключові слова: урбодизайн, дизайн архітектурного середовища, міський простір, сіті-хол.

In the article it is listed projects in which explain the ideas and results of International work-shop “New public center of Ternopil” which was organized at summer 2012.

Key words: urban design, design of architectural environment, urban space, city-hall.

Постановка проблеми

У червні 2012 року у Тернополі відбувся Міжнародний студентський проектний семінар “Новий громадський форум м. Тернополя” (організований кафедрою ДАС Львівської політехніки та Дрезденським технічним університетом спільно з мерією міста та за участі представників полтавської та дніпропетровської архітектурних шкіл). Архітектори з Німеччини та України зробили спробу поєднати власний досвід у сфері містобудування, архітектури та будівництва. Це дало змогу майбутнім українським зодчим запропонувати своє бачення на те, як мають розбудовуватись українські міста, зокрема й Тернопіль.

Актуальність теми та формування цілей дослідження

Загальне перше враження, яке склалось в учасників семінару – це те, що в Тернополі, як і у багатьох сучасних українських містах, багато незавершених з погляду містобудування ансамблів. Сучасна забудова міста дуже хаотична, різнохарактерна, яка не справляє враження цілісності єдиного урбаністичного задуму.